LIHAVEISEKASVATAJALE

JKK SÕNUMID

Jõudluskontrolli Keskuse Infoleht Nr 28 Jaanuar 2011

Hea klient!

Alanud aasta on tervele Eestile oluline ja seda eriti tulevikku silmas pidades – Eesti on äsja liitunud eurotsooniga ning meid ootab ees järjekordne valimismelu koos kõikvõimalike ilusate lubadustega. Ilmselt on mõlema teema osas nii optimiste, kes usuvad eurosse ja valimistesse, kui ka neid, kes leiavad, et valimistega ei muutu midagi ja et euro kasutuselevõtt ei olnud kõige õigem mõte. Kahjuks ei saa me kunagi teada, et mis oleks olnud, kui .... ja eestlastel on erinevaid ütlusi, mis on seotud sõnadega "oleks-poleks". Selge on see, et Jõudluskontrolli Keskuse ülesanne ei ole teha majanduslikke või poliitilisi prognoose, mida oodata euro tulekust või millised on ühe või teise erakonna tugevad ja nõrgad küljed. Just sellepärast leiate seekordsest JKK Sõnumitest taaskord infot selle kohta, mis meie asutuses või lähivälismaal toimunud on või sellest, mis meie arvates teile huvitav lugemine võiks olla.

Kui saabunud aasta on oluline terve Eesti jaoks, siis möödunud aastat võib lugeda kordaläinuks meie aretussüsteemile ja seda eelkõige veiste aretuses – tähistasime tõuraamatu juubelit, veiste ekspordist rääkisid ilmselt enamus veisepidajatest. Põllumeeste tunnustamise suursündmusel ehk aasta põllumehe konkursil oli Tanel Bulitko aretusorganisatsiooni juhina ka üks nominentidest – palju õnne!

Jõudluskontrolli Keskuse töötajad valisid detsembris parimat kolleegi. JKK kolleegipreemia aasta töötaja 2010 pälvis analüüside laboratooriumi peatehnoloog Eduard Punga. Õnnitlused!

Kaivo Ilves
Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond: Euroopa investeeringud maapiirkondadesse

Uudised

Spermalao arvestus

Alates 2010. a novembrist on seemenduste sisestamise programmi kasutajatel võimalik pidada farmi laos oleva sperma arvestust. Ostetud sperma tuleb programmi kasutajatel sisestada, laost maha lähevad spermadoosid seemenduste sisestamise järel automaatselt. Kui spermadoos on mingil põhjusel praagitud, saab selle maha kanda. Kui loomapidajal on mitu seemendajat või kui spermat hoitakse mitmes erinevas kohas (farmis), saab programmi abil hallata kõiki ladusid ka eraldi. Töövahend võimaldab lihtsalt jälgida laos olevaid spermakoguseid pullide lõikes ning planeerida spermaostusid.

Selleks, et lisaks seemenduste sisestamisele pidada ka laoarvestust, peab programmi kasutaja oma soovist JKKd teavitama. See on lihtne: tuleb klikkida menüüribal asuvale lingile "Spermaladu" ja seejärel klikkida nupul "Registreeri".

Tarkvara Liisu arendamine

Lihaveisekasvatajad, kellel on lisaks Liisu programmile ka Vissukese kasutamise kogemus, on huvi tundnud, et millal saab Liisu sama heaks nagu on Vissuke.

Täna ei saa me veel lubada, et Liisu on varsti Vissukesega võrdväärne, kuid muutusi paremuse poole loodame aasta jooksul kindlasti. 2010. a novembris kohtusid JKK programmeerijad ETKÜ lihaveisekasvatuse spetsialistidega ja üheskoos arutleti mida Liisus parandada. Kuna JKKl on andmebaasis paljude loomade tapaandmed ja mõned lihaveisekasvatajad registreerivad kaalusid korralikult, siis tulevikus tahame teha toodanguandmete kohta paremaid analüüse ja võrdlusi. Praeguses Liisus on sigivust ja taastootmist puudutav info minimaalne, mistõttu planeerime ka seda valdkonda paremaks muuta. Omaette teema on terviseandmete kogumine ja töötlemine. Piimaveisekasvatajatele tegime Vissukesse VET-osa, kus on võimalik loomade haigusi ja ravimisi registreerida ning kasutada erinevaid analüüse. Tõnu Kaptein Hiiumaalt oli üks esimesi lihaveisekasvatajaid, kes seda ka Liisus soovis näha, ja seda isegi enne, kui Vissukeses oli programm valmis. Hetkel on veel lahtine, kui lihtne või keeruline on Vissukese VET-osa Liisusse tuua, või tuleb kõik uuesti programmeerida, aga veterinaaria osa peaks tulevikus ka Liisus olema.

Ootame lihaveisekasvatajate arvamusi, millised analüüsid neile karjamajandamisel abiks oleksid.

Allflexi esindaja Eestis

Eestit külastas novembri alguses identifitseerimisvahendite tootja Allflex esindaja. 2010. a suvest tegeleb Eestiga kliendihaldur Mathieu Patriat, kelle eesmärk oli kuulata meie muresid ja mõtteid koostöö paremaks muutmise kohta. Loomulikult oli tema ülesanne ka tutvustada Allflexi uusi tooteid. Kuna külalisel oli huvi kohtuda mõne Eestimaa talunikuga, külastasime Soone Farm OÜd.

Uuemad märgistamisvahendid, mis tulevikus Eesti loomapidajani võivad jõuda on näiteks liikuva nõelaga märgistamistangid ja veiste märgistamiseks mõeldud elektroonilised kõrvamärgid. Uus märk on kombinatsioon elektroonilisest märgist ja tavamärgist, ehk lisaks nööbi osale on kõrvamärgil ka plastikust allosa, millele on registrinumber trükitud suurelt.

Läti loobus veisepassist

Alates 15.11.2010 on kehtiv Euroopa Komisjoni otsus (www.ldc.gov.lv/?n=265), mis vabastab Läti Põllumajanduse Andmetöötluse Keskuse (*Valsts aģentūra Lauksaimniecības datu centrs*) veisepasside trükkimisest ning nende postitamisest loomapidajatele. Läti tegi vastava taotluse 2010. a alguses ning juuni lõpul külastasid Lätit Euroopa Komisjoni ametnikud, et kontrollida sealse loomade registri tegevust. Kohapealse kontrolli käigus veenduti loomade registri toimimises. Läti Põllumajanduse Andmetöötluse Keskusel aitab nimetatud otsus omakorda tegutseda ka vähendatud eelarve tingimustes.

Kontonumbrite muutus

Alates 1.01.2011. sulgeb rahandusministeerium osa kasutusel olevaid pangakontosid, sellega seoses palume arvete tasumisel pöörata tähelepanu JKK arvetel olevatele kontonumbritele. Uued kontonumbrid on arvetel kirjas alates 2010. a novembrist.

Lihaveisekasvatusest Eestis 2010. aastal

Peeter Järv
Eesti Maaülikool
Haldja Viinalass
Eesti Maaülikool

Lihaveiste arv on Eestis aasta-aastalt suurenenud. Selle põhjuseks on nii huvi lihaveisekasvatuse vastu kui viimastel aastatel muutunud majandussituatsioon, kus paljud endised piimaveisekasvatajad on läinud üle lihaveisekasvatusele. Käesoleval ajal on Eestis ligi 41 000 lihaveist (tabel 1), s.o ligi viis korda enam kui 2003. a ning nende arvukus suureneb jõudsalt. PRIA-s on registreeritud 13 lihaveisetõugu ja ligi 1400 lihaveisekasvatajat (farmi).

Tabel 1. Lihaveiste arv PRIA põllumajandusloomade registris 7.09.2010 seisuga

Tõug	Tõu lühend	Lihaveiste arv
Aberdiin-angus	Ab	10 766
Hereford	Hf	10 551
Limusiin	Li	9245
Simmental	Si	2641
Šarolee	Ch	2252
Belgia sinine	Bb	1826
Akviteeni hele	Ba	1645
Šoti mägiveis	Hc	1456
Piemont	Pi	432
Gallovei	Ga	41
Dekster	De	17
Aubrak	Au	11
Saksa šorthorn	Sh	3
Kokku	13	40 886

Tabel 2. Lihaveiste arv PRIA põllumajandusloomade registris maakonniti 7.09.2010 seisuga

Maakond	Lihaveiste arv
Saaremaa	5263
Läänemaa	4848
Raplamaa	4074
Pärnumaa	3782
Lääne-Virumaa	3468
Hiiumaa	3103
Harjumaa	2849
Võrumaa	2536
Viljandimaa	2528
Valgamaa	2053
Järvamaa	1872
Põlvamaa	1345
Ida-Virumaa	1247
Jõgevamaa	1206
Tartumaa	712

Tuginedes PRIA põllumajandusloomade registri andmetele, kasvatatakse Eestis kõige enam abrediin-anguse, herefordi ja limusiini tõugu lihaveiseid (tabel 1). Vähem kasvatatakse simmentali, šarolee, belgia sinist, akviteeni heledat ja šoti mägiveise tõuge. Väikesearvulistena on esindatud piemondi, gallovei, deksteri, aubraki ja saksa šorthorni tõug.

Kõige levinum on lihaveisekasvatus Saare- ja Läänemaal, kõige vähem Tartumaal (tabel 2).

Jõudluskontrollis on 40 886 lihaveisest registreeritud 17 104, s.o 41,8%, kokku 11 tõust (tabel 3). Jõudluskontrolli teostab 273 omanikku, s.o 19,5% kõigist lihaveisekasvatajatest. Kõigist jõudluskontrollis olevatest lihaveistest oli lehmi 6069 (35,5%) ja lehmikuid 6546 (38,3%). Ehkki jõudluskontrollis on ligi 42% Eestis kasvatatavatest lihaveistest, on jõudluskontrolli näol tegemist vaid sündmuste registreerimisega. Kõige ebaühtlikum on 200 ja eriti 365 päeva kehamassi registreerimine. Ainult osaliselt edastatud andmed ei anna adekvaatset teavet lihaveiste jõudlusnäitajate kohta ja on takistuseks ka lihaveistealase uurimistöö läbiviimisel.

Jõudluskontrollis olevate lihaveisekarjade struktuur näitab puhtatõuliste lihaveiste vähesust (20,0%) ja väga suurt ristandite osatähtsust (80,0%). Ammlehmadest 77,5% (4706) ja lehmikutest 83,5% (5466) on ristandid. Ristanditest ligi poole moodustavad I põlvkonna ristandid, kelle hulgas on ka puhtatõuliste lihatõugude omavahelised ristandid.

Tabel 3. Jõudluskontrollis olevate lihaveisekarjade struktuur tõuti 13.12.2010 seisuga

Tõug	Karju	Loomade arv	Puhta-tõulisi	%	Ristan-deid	%
Ab	166	4991	907	18,2	4084	81,8
Li	162	4137	653	15,8	3484	84,2
Hf	116	3499	670	19,1	2829	80,9
Si	69	1208	219	18,1	989	81,9
Ch	66	1182	327	27,6	855	72,4
Hc	38	737	596	80,8	141	19,2
Ba	57	569	31	5,4	538	94,6
Bb	56	562	6	1,1	556	98,9
Pi	30	188	5	2,6	183	97,4
Ga	2	16	2	12,5	14	87,5
Au	1	11	11	100,0	0	00,0
Kokku	273	17 104	3427	20,0	13 677	80,0

Kõige enam puhtatõulisi lihaveiseid on šoti mägiveiste hulgas (puhtatõuliste osatähtsus 80,8%). Puhtatõulised on ka kõik hiljuti imporditud aubraki tõugu veised. Ülejäänud tõugude hulgas on puhtatõuliste lihaveiste osatähtsus 1,1–27,6%.

Ehkki lihaveiste ja introdutseeritud tõugude arv suureneb, on Eestis probleemiks lihaveiste tõulisus ja puhtatõuliste lihaveiste vähesus, mis piirab oluliselt võimalusi teenida tulu tõuloomade müügist.

Varasematel jõudluskontrolli andmetel on välja toodud jõudluskontrollis olevate lihaveiste tõulisus (tabel 4).

Tabel 4. Jõudluskontrollis olevate lihaveiste tõulisus 1.01.2010 seisuga

Põlvkond ja verelisuse %	Lihaveiste arv	%
Null; alla 50%	1922	13,0
I; 50 kuni 74,9%	7138	48,0
II; 75,0 kuni 87,4%	2332	15,7
III; 87,5 kuni 93,7%	574	4,0
IV; 93,75 kuni 100%	2856	19,3
Kokku	14 822	100,0

Kõige enam on esimese põlvkonna (F1) ristandeid – 48%, kusjuures valdavalt on tegemist piimatõu ristamisega lihatõuga, kuid omavahel on ristatud ka puhtatõulisi lihaveiseid. Suhteliselt suur on nn nullpõlvkonna (F0; verelisusega alla 50%) ristandveiste osatähtsus (13%). Selline olukord tekib tavaliselt siis, kui pulliku/lehmiku isa ei olnud puhtatõuline lihaveis või puuduvad looma põlvnemisandmed.

Jõudluskontrolli Keskuse andmebaasi info võimaldab analüüsida nii lihaveiste põlvnemis- kui lihakombinaati realiseeritud lihaveiste tapaandmeid. Kokku analüüsiti 871 lihakombinaati realiseeritud veise andmeid (tabel 5).

Tabel 5. Lihakombinaati realiseeritud lihaveiste põlvnemine ja vanus

Põlvkond	Veiste arv	%	Keskmine vanus kuudes
I	597	68,0	32,3
II	158	18,0	24,8
III	45	5,1	23,0
IV	71	8,9	35,5
Kokku/keskmine	871	100,0	28,9

Nagu tabelist 5 selgub, oli lihakombinaati realiseeritud lihaveistest puhtatõulisi ainult 8,9%, III põlvkonna ristandeid oli 5,1 ja II põlvkonna ristandeid 18%. Kõige enam oli realiseeritud lihaveiste hulgas I põlvkonna ristandeid – 68%.

Lihakombinaati realiseeritud lihaveistest moodustasid enamuse noorloomad vanusega kuni 24 kuud. Oli ka praagitud ammlehmi, kelle keskmine vanus oli 66 kuud. Kõigi realiseeritud lihaveiste keskmine vanus oli 28,9 kuud.

SEUROP-i järgi klassifitseeriti 871 lihaveise rümbast (tabel 6) kõige enam O-lihakusklassi (rahuldav) – 538 (60%). Neist 2/3 rümba mass oli 250–300 kg. Üle 300 kg massiga rümpadest klassifitseerus O-lihakusklassi 23%. Keskmine O-lihakusklassi rümbamass oli 295,6 kg. O-lihakusklassiga oli kõige rohkem simmentalide (67%), aberdiin-anguste (64%), herefordide (62%) ja limusiinide (52%) rümpasid.

Tabel 6. Lihakombinaati realiseeritud lihaveiste tapatulemused lihakus- ja rasvasusklasside järgi

Lihakus-klass (SE)UROP	Keskmised rümba-massid	Veiste arv	%	Rasvasus-klass 1-5	Veiste arv	%
U	434,6	19	2	1	146	17
R	396,3	156	18	2	562	64
O	295,6	538	60	3	137	16
P	244,0	178	20	4	26	3
Keskmine/ kokku	335,6	871	100		871	100

Kõrgematesse lihakusklassidesse U (väga hea) ja R (hea) hinnati vastavalt 2 ja 18% rümpadest. U- lihakusklassi kuuluvad rümbad olid tavaliselt juba üle 400 kg – keskmine rümbamass 434,6 kg. Ka R-lihakusklassiga rümpade keskmine mass oli suur – 396,3 kg. Kõrgemate lihakusklasside rümpade arv oli kõige suurem limusiini tõul, kuid suhteliselt palju oli neid ka šarolee, akviteeni heledat ja belgia sinist tõugu veistel.

Madalasse lihakusklassi (P – lahja) klassifitseerus 20% rümpadest. Nende hulgas oli palju haiguste pärast praagitud alakaalulisi loomi rümbamassiga alla 200 kg. Kõigi realiseeritud lihaveiste keskmine rümbamass oli 335,6 kg.

Rahule võib jääda ainult lihaveiste rasvasusega. 64% rümpadest hinnati 2. rasvasusklassi – kergelt rasvane. 1. rasvasusklassi (vähe rasvane) hinnati 17 ja 3. rasvasusklassi (keskmiselt rasvane) 16% rümpadest. Rasvaseid (4. klass) rümpi oli kokku 3%.

Tagasihoidlike lihakusnäitajate põhjusteks on nii pidamis- ja söötmistingimused (levinud ekstensiivne pidamine ja lõppnuuma puudumine) kui ka lihaveisekarjade heterogeensus ja madal tõulisuse aste. Eespool nimetatud põhjustel on lihaveisekasvatusest tulu saamine problemaatiline. Selleks et suurendada lihaveisekasvatuse kasumlikkust, on uuringute põhjal vaja selgitada, kuidas mõjutab enne realiseerimist lõppnuuma läbiviimine rümba kvaliteeti erinevate tõugude puhul, milliste tõugude omavahelist ristamist Eestis soovitada, et lihakehad klassifitseeruksid kõrgematesse kategooriatesse, ja millised on optimaalsemad strateegiad suurendamaks lihaveiseliha kvaliteeti ja selle kaudu ka lihaveisekasvatuse kasumlikkust.

Samuti peaks loobuma või oluliselt vähendama meil laialt praktiseeritavat piimaveiste ristamist lihatõugu pullidega, et alustada või edendada lihaveisekasvatust. Selle asemel tuleks osta juba puhtatõulisi või lihatõugude suhtes 50%-lise verelisusega tiineid mullikaid. Lihaveiseid võiks omavahel ristata ainult tarbekarjades, kuid ka siis hoolega kaaludes, milliseid tõuge omavahel ristata ja milline on kasutatav tõumaterjal. Aretuskarjades tuleks rakendada kas puhasaretust või vältavat ristamist, et saada puhtatõulisi lihaveiseid.

Ilmselt tuleks lihaveisekasvatusele kasuks ka see, kui lihaveisekasvatajad kas või osaliselt spetsialiseeruks, näiteks osa farme kasvatab vasikaid kuni võõrutuseani ja siis müüakse need nuumafarmidesse, kus peetakse veiseid kuni tapaküpsuse saavutamiseni.

Lihaveisekasvatus saab olla ainult siis edukas ja kasumlik, kui pööratakse enam tähelepanu selle kvaliteedile, mitte ainult kvantiteedile.

Põhjamaade jõudluskontrolliorganisatsioonide kokkusaamine Tartus

Põhjamaade jõudluskontrolliorganisatsioonide esindajad kohtusid oktoobris Tartus. Esindatud oli Eesti, Soome, Norra, Taani ja Rootsi. Programm jaotati kolmele päevale ning lisaks tööalasele infovahetusele külastati ka farme – OÜ Aravete Agrot Järvamaal ning OÜ Soone Farmi Tartumaal. Farmid jätsid külalistele väga hea mulje.

Töökoosolekul arutati nii jõudluskontrolli igapäevaseid ja tehnilisi sõlmpunkte kui ka tulevikku puudutavaid teemasid. Eesti ja Rootsi jõudluskontroll on oma olemuselt suhteliselt sarnased. Soome tõuseb esile sellega, et neil on jõudluskontrolli kõrval tugev ja üldist tootmist toetav nõuandesüsteem, mida on Eestis ka kiidetud. Taani organisatsioon paistab silma, ja seda terves maailmas, väga hea tehnilise taseme poolest (sh teadmised). Taani jõudluskontrolli organisatsioon teeb aktiivselt koostööd paljude lüpsiseadmeid tootvate firmadega ja nende ettepanekutesse suhtutakse tootearenduses tõsiselt.

Töökoosolekul oli arutlusel ka üle maailma kiirelt populaarsust koguv teenus, mida Eestis pakume nime all Mastiit 12. Lisaks Eestile pakuvad piimatootjatele seda teenust ka Soome ja Taani. Rootsis käivad katsetused ja tänaseks on ilmselt teenus juba käivitatud. Norras ei ole teenuse juurutamist veel tõsisemalt arutatud. Soome ületab teenuse mahtude poolest enamikku riike, aga samas ei säilita proovitulemusi andmebaasis. Taanis on tänu riiklikule mastiiditõrjeprogrammile teenuse kasutamine reguleeritud juba seaduslikult. Nii näiteks ei tohi loomi müüa teise karja, kui karja ei ole mastiiditekitajate osas kontrollitud.

Seoses uute tehnoloogiate kasutuselevõtuga on maailmas järjest enam tähelepanu all küsimus, et kas ja kellel on õigus karjaandmetega kaubitseda. Jõudluskontrolliorganisatsioonidel on olnud hea tava lepinguga reguleerida seda, et loomapidaja andmeid ei avaldata ilma tema nõusolekuta kellelegi. Sõltuvalt riigist ja selle traditsioonidest on andmete avaldamisel teadusasutustele erinevusi. Viimastel aastatel on aga internet ja infotehnoloogia jõudsalt arenenud ning seoses sellega on väga paljudel firmadel/organisatsioonidel ligipääs loomapidajate andmetele, mis suurendab võimalust, et karja andmeid kasutatakse loomapidaja teadmata ärilistel eesmärkidel. Ka sellel teemal teeb Taani juba ettevalmistusi ning Taani loomapidajatel soovitatakse farmitehnoloogiat tarnivate firmadega lepingu sõlmimisel lisada sinna klausel, et andmete müük/levitamine on ilma loomapidaja nõusolekuta keelatud.

Sarnaseid Põhjamaade jõudluskontrolliorganisatsioonide töökoosolekuid peetakse üldjuhul üks kord aastas ning korraldamisõigus liigub riikide vahel rotatsiooni korras. Järgmine koosolek toimub 2011. a oktoobris Taanis.

Muhedat

Punase fooritule ajal tormab veoautojuhi juurde naiivitar ning koputab aknale. “Vabandage, teil pudeneb koormast pidevalt midagi tänavale!”

Veoautojuht ainult ühmab midagi umbmäärast selle peale ja sõidab edasi. Järgmisel ristmikul jõuab naiivitar uuesti veoautole järele ja kordub sama pigem ühepoolne dialoog.

Kui veok järgmise punase tule all uuesti kinni peab, on hingeldav tüdruk taas platsis. Seekord ei jää veoautojuht enam ootama, mis piigal öelda on, vaid kerib akna alla ja teatab: “Kuule, kenake, ära mind rohkem jälita, see auto on liivapuistur!”

Tööjuubilarid

15. jaanuaril on **10.** tööjuubel Järva- ja Viljandimaa zootehnik **Saive Kase**l.
5. veebruaril on **10.** tööjuubel arvutivõrgu peaspetsialist **Andrei Tšepelevitš**il.
1. märtsil on **30.** tööjuubel Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja **Eha Mäetaga**l.

Õnnitleme!

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094
Tel 738 7700
Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7746
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu

Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Maire Tamm	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 5332 4204	1. ja 3. K 12.00-16.00
Ida-Virumaa	Ludmilla Aan	Viru 5a II korrus, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Saive Kase	Prääma küla, Paide vald	tel 385 0286	gsm 524 0147	K 9.30-15.00
Lääne-Virumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Rakvere	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Maire Põhjala	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7886	E 9.30-15.30
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Maire Tamm	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 5332 4204	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4-317, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00